

ПЕДАГОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

УДК 338.43+34

Олена Поліщук, здобувач кафедри загальної педагогіки, педагогіки вищої школи і управління
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, м. Умань

ПЕДАГОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

У статті конкретизовано специфічні принципи процесу формування правової компетентності майбутнього менеджера аграрної галузі в умовах університетської освіти. Обґрунтовано домінуючі шляхи реалізації педагогічних умов: актуалізація гуманітарного знання в процесі засвоєння студентами нормативних навчальних дисциплін; накопичення первинного досвіду і ціннісне ставлення до правозахисної роботи в практико-орієнтованих видах навчально-пізнавальної діяльності менеджерів.

Ключові слова: педагогічні детермінанти, формування правової компетентності, зовнішньоекономічна діяльність.

Лит. 6.

Елена Полищук, соискатель кафедры общей педагогики, педагогики высшей школы и управления
Уманского государственного педагогического университета имени Павла Тычины, г. Умань

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРАВОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ МЕНЕДЖЕРОВ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АГРАРНОЙ ОТРАСЛИ

В статье конкретизированы специфические принципы процесса формирования правовой компетентности будущего менеджера аграрной отрасли в условиях университетского образования. Обоснованно доминирующие пути реализации педагогических условий: актуализация гуманитарных знаний в процессе усвоения студентами нормативных учебных дисциплин; накопления первичного опыта и ценностное отношение к правозащитной работе в практико-ориентированных видах учебно-познавательной деятельности менеджеров.

Ключевые слова: педагогические детерминанты, формирования правовой компетентности, внешнеэкономическая деятельность.

Olena Polishchuk, Applicant of General Pedagogy and Pedagogy of Higher School
and Management Department
Uman State Pedagogical University by P. Tychna

PEDAGOGICAL DETERMINANTS OF FORMATION LEGAL COMPETENCE IN FUTURE MANAGERS OF FOREIGN TRADE ACTIVITY OF AGRARIAN SECTOR

Specific principles of the process of forming legal competence of a future manager of agrarian sphere in conditions of university education are defined in detail. Predominant ways of the realization of pedagogical condition are substantiated, in particular: actualization of humanitarian knowledge in the process of students mastering of normative subject; storing of initial experience and value-oriented affixture toward human rights work in practice-oriented kinds of educational and perceptive activity of managers.

Keyword: pedagogical determinants, formation of legal competence, foreign economic activity.

Актуальність проблеми. Правова компетентність майбутніх менеджерів аграрної галузі є їх принципово важливою особистісно-професійною характеристикою. Тому цілком виправданим є науковий і практичний інтерес дослідників до розробки детермінантів процесу формування правової компетентності майбутніх менеджерів аграрної галузі на основному етапі їх професійного становлення у вищій школі навчання в магістратурі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування правової компетентності майбутніх

менеджерів аграрної галузі здійснюється в умовах навчально-виховного процесу вищого аграрного навчального закладу з притаманними йому загально-педагогічними принципами. Провідні вчені (А. Барабаншиков, Н. Вітвицька, І. Кобиляцький, Ф. Науменко, М. Фіцула та ін.) визначають принципи науковості, культуровідповідності, народності, природодоцільності, гуманізації та гуманітаризації, забезпечення єдності в науковій та навчальній діяльності студентів, професійної спрямованості.

Формулювання цілей статті (постановка проблеми). Розкриваючи педагогічні детермінанти

процесу формування правової компетентної майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності аграрної галузі, ми спиралися на методологічно ціннісне положення про важливість окреслення і функціонального аспекту модельного уявлення, прогностичності розробленої експериментальної моделі процесу, що досліджується.

Отже, **метою статті є** – розкриття педагогічних детермінантів процесу формування правової компетентної майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності аграрної галузі.

Виклад основного матеріалу. Педагогічний важіль визначених принципів навчання і виховання детермінований відповідністю змісту педагогічного процесу сучасним і прогнозованим тенденціям розвитку науки в аграрній галузі.

Конкретизуємо специфічні принципи процесу формування правової компетентності майбутнього менеджера аграрної галузі в умовах університетської освіти. Зокрема, універсальність, як принцип, що актуалізує особливу вимогу до осмислення процесу підготовки майбутнього фахівця аграрної сфери. Ця вимога ґрунтується на багатоаспектному предметному змісті професійної підготовки та універсальності ролі менеджера, яка обмежена параметрами змісту тих правових проблем, які має клієнт, а також можливостями їх вирішення.

Поняття “універсальність” відрізняється широтою смислових значень, багатогранністю аспектів, що складають його сутність, що співзвучне з висловом А. Макаренка про те, що “людина не виховується частинами”. У зазначеному контексті даний принцип вимагає:

- усвідомлення на рівні переконань цілісності соціальної дійсності, здатності майбутнього фахівця передбачати можливі фактори, що обумовлюють існування у клієнтів правових проблем, а також прогнозування можливої особистісно-професійної придатності;

- вироблення цілісного бачення діяльності особистості, її самооцінки, визнання і усвідомлення цілісності індивідуальності клієнта, де менеджер набуває винятково важливої здатності до “вростання” в суть правових проблем;

- актуалізації потреби в особистісно-професійному самовдосконаленні майбутніх фахівців, які представляють “професію захисту” через залученість в різноманітну діяльність за різними напрямками її здійснення: правова профілактика, правові послуги, правова допомога, правове обслуговування. До того ж, менеджер виконує різнопланові професійні ролі захисника, адвоката, посередника-помічника,

носія соціальної справедливості, консультанта, організатора правомірної поведінки клієнта, аніматора, експерта соціальних дій.

Таким чином, реалізація принципу універсальності в розрізі всіх вимірювань професійної ролі менеджера, його правова компетентність набуває значення методологічного орієнтира в побудові моделі освітнього процесу в аграрних вищих навчальних закладах.

Контекстуальність служить важливим принципом професійної підготовки майбутнього менеджера. Це мотивовано наступним: по-перше, своєрідністю професійної ролі фахівця, пов’язаної з конкретною ситуацією клієнта; неповторністю правових питань, що виникають і потребують вирішення фахівцем, для конкретного клієнта; по-друге, різноплановістю обставин, що викликають появу соціально-правових проблем клієнта, обумовлюють обґрунтований характер правого втручання фахівця, а це актуалізує важливість отримання магістрами досвіду вирішення соціально-правових завдань, ситуацій. Однак, при вирішенні різних практико-орієнтованих навчальних завдань використовуються різноманітні ресурси в зазначеному контексті, тому виникає проблема педагогічно доцільного їх відбору у процесі фахової підготовки.

Інтегрованість як принцип побудови моделі процесу формування у магістрантів правової компетентності обумовлює своєрідну специфіку їх правової діяльності, яку можна відстежити в таких площинах. Перша – на всіх етапах здійснення фахівцем вона пов’язана з вирішенням багатоаспектних правових проблем людей, що вимагають інтеграції наукових знань із різних предметних сфер (філософія, психологія, логіка, соціологія, юриспруденція, педагогіка тощо). Саме тому зміст професійної діяльності акумулює в собі елементи суміжних професій. Друга площина осмислення своєрідності правової діяльності пов’язана з необхідністю впровадження інтегрованих умінь, пов’язаних одночасними діями в різних підсистемах “клієнт і соціальні інститути”, “клієнт і особистість дорослого”, “клієнт і фахівці, причетні до конкретної проблемної ситуації” та ін.

Інтеграція, зміст якої пов’язано “з об’єднанням в ціле різноманітних частин та елементів” забезпечує “надбудову” нових рівнів керівництва процесами стимулювання правомірних дій клієнта, оптимізації правореалізаційної та правозахисної діяльності менеджера. Принцип інтеграції дозволяє в процесі формування правової компетентності визнати доцільним активізацію педагогічних знань, спрямованих на “відновлення”, “заповнення”, “на об’єднане в

ціле” наукових знань різних предметних галузей з метою посилення їх дієвості. Вважаємо, що саме реалізація зазначеної вимоги найбільш природним чином враховує своєрідність професії захисту, інтеграцію, насамперед, педагогічних і правових знань, складає основу професійної компетентності менеджера. Ми виходили з розуміння процесу в такому сенсі, як трактують це поняття довідкові джерела “просування” [6].

Аналіз наукової літератури в аспекті співвідношення таких понять, як “розвиток”, “формування”, “становлення” свідчить про їх близькість, але різницю за змістом. Зокрема, поглиблений психологічний аналіз зазначених понять, здійснений В. Давидовим, що сприяв поглибленню нових уявлень і їх співвідношень. Вчений переконливо доводить, що формування особистості не виключає прояву нею активності, власної орієнтовно пошукової діяльності, проте рівень її здійснення має бути визначений, наприклад для студента, педагогом вищої школи “згідно історично доведеного зразка” [4]. Сучасна педагогічна наука визнає формування одним із різновидів розвитку, а властивістю є зміна якості під впливом зовнішніх факторів.

Модельне уявлення про процес формування правової компетентності майбутнього фахівця дозволяє не тільки спиратися на його структурно-компонентний склад, критерії та показники його прояву, а й окреслити поле функціонування – педагогічні умови, що сприяють результативності.

Починаючи з часів І. Канта, коли філософ помітив взаємозв’язок понять “причина” і “умова”, тривають дискусії щодо змісту, який доцільно вкладати в поняття “умова”. На думку С. Курлянд, коли явище викликає інше явище то воно є причиною; а коли явище взаємодіє з іншим або іншими в процесі розвитку цілого до якого воно належить – воно є фактором; коли ж явище обумовлює існування іншого – є умовою [5].

Довідкова література з цього питання конкретизує поняття “умова” в контексті категоріального апарату певної наукової галузі. Так, філософія розглядає тотожними поняття “умова” і “вимога”. При цьому трактує філософську категорію “умова” як те, від чого залежить щось інше, вагомий компонент комплексу об’єктів (речей, їх склад, взаємодія), за наявності яких “слід існування даного явища” [6].

Педагогічні довідкові джерела дозволяють визначитися в цьому плані через уточнення категорій “фактор” і “засіб”. Мова йде про два моменти: 1) кожна з наведених категорій має різний ступінь узагальнення – більш ширший –

представляє поняття “фактор”, вузчий – “засіб”; 2) оскільки будь-який педагогічний процес є надзвичайно складним, а його осмислення як педагогічної системи обумовлює можливість того, що фактор виступає умовою для педагогічного явища іншого рівня, де умова виступає ініціатором інших процесів.

Серед учених не склалося єдиної думки щодо змісту поняття “педагогічна умова”. На думку В. Стасюк, йдеться про обставини, від яких залежить і при яких відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес (наприклад, професійної підготовки фахівця), що опосередковується активністю особистості або групи людей. За В. Андрєєвим педагогічні умови слід розуміти як результат цілеспрямованого відбору, конструювання та застосування елементів захисту, методів (прийомів), організаційних форм певного процесу для досягнення мети. Переконливою в цьому відношенні є позиція І. Беха, який розуміє педагогічні умови як єдність змісту, методів й форм, зокрема, виховного процесу [2]. Отже, визначення педагогічних умов є важливим параметром наукового дослідження, оскільки йдеться про окреслений ресурс, реалізація якого в контексті заздалегідь наміченої мети сприятиме позитивній динаміці процесу (явища), який вивчається.

Методологічні орієнтири, що були покладені нами в основу вивчення феномена “правова компетентність”, і дослідження своєрідності процесу формування зазначеної особистісно-професійної якості майбутнього менеджера на етапі його професійної підготовки в аграрних вищих закладах, зумовили пошук сукупності тих педагогічних умов, за яких можливе прогнозування стійких позитивних результатів. Конкретизуємо педагогічно обґрунтовану сукупність визначених нами педагогічних умов формування правової компетентності майбутніх менеджерів аграрної галузі.

Усвідомлення майбутніми фахівцями на рівні переконань професійної значущості власної правої компетентності в успішному виконанні правової діяльності. Домінуючими шляхами реалізації визначеної педагогічної умови були: актуалізація гуманітарного знання в процесі засвоєння студентами нормативних навчальних дисциплін; накопичення первинного досвіду і ціннісне ставлення до правозахисної і правореалізаційної роботи в практико-орієнтованих видах навчально-пізнавальної діяльності менеджерів. Мова йде про інтерактивні форми засвоєння ними суті гуманістичних ідей на різних етапах розвитку. Як вважають деякі практики вищої школи і вчені

(В. Головчук, І. Голубович, А. Чернецька та ін.), викладання гуманітарних дисциплін у вищій школі має спиратися на такий імператив: розглядати разом зі студентами історію ідей, концепцій, теорій як “особистісну драму, яка розігрується в конкретній історичній ситуації”. До того ж існує думка (Л. Дротянко), що розбіжності між фундаментальним і прикладним в науці багато в чому є відносним – за рахунок фундаментальних дисциплін наукова думка “йде ніби вглиб”, а за рахунок прикладних – “вшир”.

Своєрідність гуманітарного знання фундаментально вивчена М. Бахтінін [1]. Дослідник відзначає, що особливий сенс гуманітарного знання полягає в тому, що воно найбільш повно пізнає самоцінність людини, її соціокультурну реальність. До того ж, принципового значення набуває виконання вимоги: наскільки студент усвідомлює продуктивним, з точки зору професійної місії, втручання тільки правокомпетентного спеціаліста. Саме такий “зріз” посилюється встановленням сучасною когнітивною психологією (І. Скотников) факту про те, що правокомпетентні дії фахівця сприяють стимулюванню впевненості клієнта, яка пов’язана з “правильністю – помилковістю” на етапі прийняття рішення особистості щодо власної поведінки.

Другою педагогічною умовою є актуалізація правової грамотності майбутніх фахівців, що передбачає набуття ними системи правових знань – методологічних і нормативних, загальнотеоретичних і методичних, організаційно-технологічних. Ми виходили з тези, що знання є тим інструментом за допомогою якого здійснюється процес формування правових уявлень студентів, завдяки яким відбувається переосмислення морально-правової та соціально-психологічної схеми світогляду, тобто те, що називають “осмисленими знаннями” (І. Дідук, І. Жадан, Т. Мартинюк, С. Москович, В. Циба). Важливим шляхом реалізації вищезгаданої умови є систематизація різновидів правових знань студентів (поняття, терміни, знання в фактах, теоріях, методах і способах правозахисної і правореалізаційної діяльності). Особлива увага приділялася нами здатності майбутніх фахівців приймати правове рішення і здійснювати правові дії в точному співвідношенні з законом. Тому через систему індивідуально-творчих завдань студенти засвоювали алгоритми роботи з нормативно-правовими актами. Істотним вважалося вироблення у них інтелектуальної ініціативи в когнітивній сфері, що сприяє “здібності до

переносу знань” (Д. Богоявленська, М. Гінзбург, Л. Головіна, А. Кабанова-Меллер, А. Тихомиров). Саме поняття “інтелектуальна ініціатива” розумілося нами в тому сенсі, в якому воно розуміється в науковій школі Д. Богоявленської: як передумова формування інтелектуальної активності, пов’язаної з інтелектуальними здібностями і розумовою діяльністю особистості.

Третьою умовою ми визначаємо позитивне спілкування в підсистемах “викладач права – студент – клієнт”, “студент – практик – супервізор”, “студент – студентська академгрупа”. Мова йде про облік всіх складових спілкування, як обмін інформацією (комунікативний бік спілкування), як взаємодію (інтерактивний бік спілкування), як сприйняття людьми один одного (перцептивна сторона спілкування).

Існує думка, що діалог – “це досвід встановлення відносин, які сприяють взаємозбагаченню, саморозвитку та самоврядуванню, досвід установки цілісності людини”. Вибираючи шляхи реалізації педагогічної умови, нами широко використовувався прийом – “логіки діалогу з Г. Гегелем”, а також практико-орієнтований підхід, розроблений І. Бехом, де закладено алгоритм виховання культури дискусій [2].

Четверта умова – розвиток рефлексивної складової взаємодії майбутнього менеджера з клієнтом через соціальне втручання в період практики. Реалізація зазначеної педагогічної умови вирішує ряд завдань професійної підготовки майбутнього фахівця: активізація самоствердження, розширення життєвого і професійного досвіду, самопізнання.

Отже, втілення означеної педагогічної умови сприятиме стимулюванню особистісно-професійного саморозвитку і самовдосконалення майбутнього фахівця, без чого є неможливою динаміка його правової компетентності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розкриваючи педагогічні детермінанти процесу формування правової компетентної майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності аграрної галузі, ми спиралися на методологічно ціннісне положення про важливість окреслення і функціонального аспекту модельного уявлення, прогностичності розробленої експериментальної моделі процесу, що досліджується.

І. Бахтин М.М. Філософія культури ХХ века / М.М. Бахтин. – Санкт-Петербург, 1991. – Вып. 1. – 128 с.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ В СВІТЛІ ЗАВДАНЬ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

2. Бех І.Д. Гідність як духовний геном особистості / І.Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 1. – С. 76 – 89.

3. Боришевський М.Й. Психологічні детермінанти особистісної саморегуляції поведінки / М.Й. Боришевський // Розвиток педагогічної і психологічної науки в Україні, 1992 – 2002 рр.: Зб. н. праць до 10-річчя АПН України / Академія наук України. – Ч. I. – Харків: ОВС, 2002. – С. 516 – 527.

4. Давыдов В.В. Соотношение понятий “формирование” и “развитие” в психологии / В.В. Давыдов // Обучение и развитие. – М.: Просвещение, 1986. – С. 35 – 40.

5. Курлянд З.Н. Професійна усталеність вчителя – основа його педагогічної майстерності / З.Н. Курлянд. – Одеса, 1995. – 160 с.

6. Философский энциклопедический словарь / Под ред. С.С. Аверинцева и др. – 2-е изд. перераб и допол. – М.: Советская энциклопедия, 1989. – 815 с.

Стаття надійшла до редакції 10.06.2015

УДК 796.6:351.746.1

Андрій Кошура, аспірант кафедри теорії і методики фізичного виховання
Кам'янець-Подільського національного університету

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ В СВІТЛІ ЗАВДАНЬ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті досліджено нормативно-правові аспекти організації системи вищої освіти Польщі. Досліджено зміст нормативно-правових актів які визначають організаційну структуру, функції, принципи, завдання системи вищої освіти Польщі. Визначено зміст дефініції “система вищої освіти Польщі”, охарактеризовано базовий понятійно-категоріальний апарат системи вищої освіти Польщі. Досліджено правові засади функціонування державних і громадських органів управління системою вищої освіти Польщі.

Ключові слова: вища освіта, система, право, організація.

Літ. 15.

Андрей Кошура, аспірант кафедри теорії і методики фізичного виховання
Кам'янець-Подільського національного університету

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ОРГАНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ПОЛЬШИ В СВЕТЕ ЗАДАЧ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

В статье исследованы нормативно-правовые аспекты организации системы высшего образования Польши. Исследовано содержание нормативно-правовых актов, которые определяют организационную структуру, функции, принципы, задачи системы высшего образования Польши. Определено содержание дефиниции “система высшего образования Польши”, охарактеризован базовый понятийно-категоріальний апарат системы высшего образования Польши. Исследованы правовые основы функционирования государственных и общественных органов управления системой высшего образования Польши.

Ключевые слова: высшее образование, система, право, организация.

Andriy Koshura, Postgraduate Student of Theory and Methodology Physical Education Department
Kamianets-Podilskyi National University

LEGAL ASPECTS OF ORGANIZATION OF THE POLAND HIGHER EDUCATION SYSTEM IN THE LIGHT OF THE OBJECTIVES OF PHYSICAL EDUCATION OF STUDENT YOUTH

The article studies legal aspects of organization of the higher education system in Poland. Investigated the content of legal acts, which define the organizational structure, functions, principles, objectives of the higher education system in Poland. Define the content of the definition of “higher education of Poland”, is characterized by a basic conceptual-categorical apparatus of the higher education system in Poland. Researched legal bases of functioning of state and public management bodies of the higher education system in Poland.

Keywords: higher education, system, law, organization.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Сучасний етап розвитку вищої освіти в Україні, євро інтеграційні процеси висувають принципово нові вимоги до змісту